

UČITELJSKI TOVARIŠ.

Glasilo

„Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Izdavatelj in urednik:

Andrej Žumer,

nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 8.

Ljubljana, 16. malega travna 1891. XXXI. leto.

Vsebina: Prof. Fr. Orožen — Ljubljana: O zemljepisnem pouku. — Fr. Levec — Ljubljana: Uredba učiteljskih plač na Kranjskem. — J. Marn: Knjiga Slovenska. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Književnost. — Listek. — Naši dopisi: Iz kamniškega okraja. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. —

O zemljepisnem pouku.

Na zemljevidu kronovine naj se podčrta šolsko mesto (če pa ni naznačeno, mora se zaznamenovati). Nadalje naj se šolski okoliš naznači s prav živo barvo, ker nam bode okoliš dobro služil kot jednota v primerjanje gledé površja. Pri pouku na zemljevidu kronovine, še bolj pa pozneje na zemljevidu cesarstva, bodo učenci spoznali, da je izginila na zemljevidu marsikatera gora, potok, vas, cesta i. dr., kar je bilo še zaznamenovano na zemljevidu šolskega okraja, in to velja v še večji meri na zemljevidu šolskega okoliša. Spoznali bodo učenci, da zavzema na tem zemljevidu šolski okoliš in okraj v primeri z vso kronovino le mal prostorček. Na zemljevidu šolskega okoliša zavzema n. pr. štirjaški kilometer precejšnji prostor, a na zemljevidu kronovine le mal četvero-kotnik. Razliko lahko predočimo, ako narišemo na desko štirjaški kilometer ali pa štirjaški mirijameter v različnih merilih.

Iz zemljevida posnamemo tudi posameznih dežel navadne klimatične razmere. Čim bolj se bližajo na severnem poloblu kraji severnemu tečaju, tem mrzlejšje je podnebje v obče; na južnem poloblu pa imajo bolj proti jugu ležeči kraji mrzlejšje podnebje. Tudi imajo dežele, visoko nad morsko gladino se razprostirajoče, hladnejše podnebje nego nižje ležeče dežele. To moremo čitati iz zemljevida, kateri nam pa tudi kaže, kaki vetrovi vladajo v deželi in kakov je vsled tega njih vpliv na podnebje. Razvideli bodemo, da je na severnem poloblu v deželah, proti jugu odprtih, podnebje milejše, ker vlada tu topli jug; proti severu odprtim deželam pa gospoduje mrzli sever. Čez morje prihajajoči zahodni, jugozahodni, jugovzhodni, južni (pogosto) vetrovi prinesejo nam deževno vreme; dolgo časa nad suho zemljo plavajoči severni in severnovzhodni vetrovi nam pa razjasnujejo nebo.

Če poznajo učenci v obče razmere, ki vplivajo na razvoj živalstva in rastlinstva in na dežele rodovitost, čitali bodo tudi lahko vse te razmere iz zemljevida. Zemljevid jim kaže, kateri kraji so bolj ugodni poljedelstvu ali živinoreji in zopet kraje, kjer je zemlja manj rodovita. Sami bodo spoznali, kak vpliv ima na poljedelstvo leža krajev na severnem ali južnem, strmem ali polagoma se vnižujočem obronku gorá i. t. d.

V razumevanje in čitanje zemljevidov pa še potrebujemo marsikaj iz matematičnega zemljepisa. Ko so učenci toliko pripravljeni iz zemljepisa in razumejo, da je naša dežela mal del površja krogle, posluževali se bomo stoprav novega učila — zemeljskega obla (zemeljske krogle) ali globusa, katerega treba sedaj mnogo časa vporabljam pri pouku. Ker ima zemlja obliko krogle, je samo krogla nje pristna slika. Zemljevid je pa samo vzmet ali projekcija površja krogle na ravno ploskev in nam kaže približno istinito obliko dotične dežele. Čim manjši del zemeljskega površja nam kaže zemljevid, tem bolj se približa slika istiniti obliki. Učitelj mora poznati najvažnejše projekcijske načine, katere uči matematični zemljepis. Potem šele mu bode jasna stopinjska mreža na zemljevidu.

Dokazov o obliki naše zemlje še ne potrebujemo zdaj ter jih prihranimo za zadnja leta; na tej stopinji zadostuje, če otroci vedó, da ima zemlja obliko krogle in da je tedaj v obliki krogle vpodobljena zemlja nje najboljša slika. Da se še dobijo druga sredstva v razumevanje zemljevidov, treba bode nekaj stvari razlagati na „zemeljskem oblu“. Na tem učilu tolmačijo se: tečaji, vzporedniki, poldnevniki, sploh stopinjska mreža.

Važna je na zemljevidu stopinjska mreža in ker imajo ravno tu učenci mnogokrat napačne nazore, mora se posebno poudarjati, da nam kažejo od gorenjega do dolenjega roba potegnjene črte severo-

južno smer, od levega proti desnemu robu potegnjene črte pa zahodovzhodno smer. S pripomočjo stopinjske mreže najdemo razmerje na zemljevidu z istinito velikostjo. Učenci si morajo predočiti, da je zemljevid izsek površja „zemeljskega obla“ in da so črte, predstavljajoče vzporednike in poldnevnik, le deli krogov na „zemeljskem oblu“. Postavite stekleno ploščo na „zemeljsko oblo“ in učenci bodo dobro videli ter razumeli, da se jim kažejo te črte na zemljevidih večjega obsega kot krive črte, na zemljevidih manjšega obsega pa kot ravne črte.

S pomočjo vzporednikov in poldnevnikov se dajo na zemljevidu natanko določiti strani neba. Dober zemljevid bode kazal učencem razliko časa med posameznimi kraji. Učili se bodo v matematičnem zemljepisu, da vzhaja solnce za jedno stopinjo bolj vzhodno ležečim krajem za 4 minute prej in po poldnevnikih na zemljevidu bodo zračunili lahko razliko v času med tem in onim krajem. Brez težave bodo čitali učenci iz zemljevida Kranjske, da vzhaja n. pr. Jesenicam na Dolenjskem solnce kakih 8 minut prej kakor Fužinam ali Beli Peči na Gorenjskem, in da imajo Jesenice vsled tega tudi za 8 minut prej poldan in solčni zahod.

Na zemeljskem oblu in na zemljevidih lahko poiščemo naše vstričnike, protidomce in protinožce ter primerjamo njih dneve in letne razmere z našimi. Še marsikaj dá se čitati iz dobrega zemljevida, a za ljudsko šolo zadostovalo bode popolnoma do zdaj naštet. Razumen učitelj bode z različnimi vprašanji opozoril učence še na to in ono značilno posebnost dežele ali posameznega kraja.

Mnogo pospešuje razumevanje zemljevidov pešpotovanje s specialnim zemljevidom v roki, a treba dobro poznati „ključ v razumevanje specialnega zemljevida“ (Zeichenschlüssel). Tako si pridobimo svoje nazore o deželi in nje zemljevidu; kajti zemljevid nas opozarja že prej

na to, kar bomo videli in kaže tudi našim očem prikrite predmete. Zemljevid nam kaže medsebojne daljave z veliko natančnostjo. Z zemljevidom v roki šele prav razumevamo naš kraj in si pridobimo neko sigurnost in spretnost v razumevanje

drugih krajev in dežel. Prepričali se bomo, da moremo več čitati iz zemljevida nego sami slutimo, samo treba pozorno opazovati še tako malenkostna znamenja.

Prof. Fr. Orožen — Ljubljana.

Uredba učiteljskih plač na Kranjskem.

I.

Dné 1. prosinca t. l. je stopil v veljavnost deželni zakon z dné 29. listopada 1890. l., dež. zak. št. 23, o izboljšanju učiteljskih plač na Kranjskem, c. kr. deželni šolski svet je te dni razglasil na podstavi § 3. tega zakona izvršeno razredbo učiteljskih služeb in dné 1. mal. travna t. l. je že vse ljudsko-šolsko učiteljstvo kranjsko potegnilo na novo mu ustanovičeno plačo.

Iskreno priznavam, da v obče novi zakon pomeni napredek v našem šolstvu in donaša marsikaj koristij našemu učiteljstvu; zakaj dočim so doslej službene plače učiteljskega osobja brez starostnih doklad, brez stalnih remuneracij, brez stanarine ljubljanskega učiteljstva znašale na leto 250.850 gld., znašale bodo odslej 266.850 gld., tedaj za 16.100 gld. več nego doslej. Tukaj pa govorim samo o plačah, kajti vsa potreščina za ljudsko šolstvo je za leto 1891. proračunjena s 309.846 gld.

Vender bi se motil, kdor bi mislil, da imajo ljudski učitelji kranjski letos resnično za 16.100 gld. več dohodkov. Ako hočemo najti dejanski poboljšek pri službenih dohodkih, moramo namreč od vsote 16.100 gld. odšteti prvič 3.890 gld., za katere je poslej 71 začasnih učiteljev

prikrajšanih; drugič tistih 600 gld. za neobligatni pouk v drugem deželnem jeziku, katere je lani izbrisal deželni zbor, in tretjič okroglo vsoto 1.000 gld. za remuneracije, ki so se poprej dajale učiteljem, a odslej najbrž odpadejo. Ako odštujemo vse tukaj navedene zneske, pokaže se nam okrogla vsota 10.610 gld. in s prišteto stanarino ljubljanskih učiteljev okrogla vsota 11.300 gld. kot stalni vsakoletni poboljšek pri službenih dohodkih kranjskih ljudskih učiteljev.

Nečem tajiti, da je stalna obremenitev 11.300 gld. za normalno-šolski zaklad jako občutna, vender se mi zdi, da bi bil mogel deželni zbor brez posebne težave iz novega zakona odstraniti nekatere ostrine, katere zelo neprijetno čuti kranjsko učiteljstvo in katere zelo motijo dobri vtisek, ki bi ga bil novi zakon brez njih naredil pri njem.

Z novim zakonom so najhuje zadeti začasni učitelji. Plača 360 gld. res ni dostojna mladega, omikanega moža, ki se je posvetil važnemu poklicu ljudsko-šolskega učitelja. A recimo, da že zadostuje njegovim skromnim telesnim potrebam, kje potem mladi začasni učitelj najde pomočkov za duševno svojo izobrazbo; kdo mu plača takse, kadar se oglasi k pre-